دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری
راهبردهای کارآفرینی در کشاورزی

"مقاله پژوهشی"

بررسی چالش‌ها و موانع توسعه کارآفرینی سبز از دیدگاه خبرگان و ذینفعان (مطالعه موردی: جوامع روستایی سواحل مکران)

احمد حجاریان

پژوهشگر پسادکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران، (نویسنده مسوول: a.hajarian@ltr.ui.ac.ir)

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۲/۲۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۶/۶
صفحه: ۱۱۵ تا ۱۲۵

چکیده مبسوط

مقدمه و هدف: کارآفرینی سبز فرآیند ایجاد دگرگونی در تجارت و زیرساخت‌هاست به‌گونه‌ای که بر پایه حفظ محیط‌زیست و رعایت استانداردها، سرمایه‌گذاری و توسعه اقتصادی رونق بهتری می‌یابد. هدف از مقاله حاضر بررسی موانع و چالش‌های توسعه کارآفرینی سبز از دیدگاه کارشناسان و ذینفعان با استفاده از رویکرد ترکیبی می‌باشد.

مواد و روش‌ها: تحقیق حاضر به لحاظ هدف از نوع تحقیقات کاربردی و به لحاظ ماهیت از نوع تحقیقات توصیفی- تحلیلی می‌باشد و رویکردی کیفی- کمی دارد. جامعه آماری پژوهش شامل دو گروه است. گروه اول شامل اساتید دانشگاه و کارشناسان مرتبط با موضوع و گروه دوم ذینفعان می‌باشد. حجم نمونه برای گروه اول پژوهش با استفاده از نمونه‌گیری گلوله برفی یا زنجیره‌ای ۲۸ نفر انتخاب گردید و برای گروه دوم بر اساس آمار حاصل ۱۲۳۰ بهره بردار در نواحی روستایی منطقه مورد مطالعه انتخاب شدند که در نهایت به‌صورت روش نمونه‌گیری تصادفی ساده و بر اساس فرمول کوکران ۲۷۶ نفر تعیین شد. تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش با استفاده از نرم‌افزار SPSS23 انجام گردید. در فاز کیفی تحقیق با استفاده از تکنیک دلفی به استخراج موانع و چالش‌های کارآفرینی سبز پرداخته شد. در فاز کمی تحقیق از روش تحلیل عاملی استفاده گردید تا با شناسایی متغیرهای اساسی یا عامل‌ها تبیین الگوی همبستگی بین متغیرهای مشاهده شده به‌دست آید.

یافته‌ها: نتایج در بخش کیفی تحقیق بیانگر آن بود که مهمترین چالش‌های موجود فراروی توسعه کارآفرینی سبز با استفاده از نظرات خبرگان و کارشناسان استخراج گردید. در بخش کمی با استفاده از تحلیل عاملی اکتشافی در قالب چهار عامل که به‌ترتیب شامل عوامل اقتصادی، زیرساختی، ترویجی- آموزشی و اجتماعی - فرهنگی بود که این عوامل ۶۵/۶۲ درصد از واریانس کل را تبیین می‌نمایند.

نتیجه‌گیری: می‌توان با برطرف شدن موانع و چالش‌های کارآفرینی محیط زیست از جمله موانع اقتصادی، زیرساختی، ترویجی- آموزشی و اجتماعی- فرهنگی، شاهد برطرف شدن فقر روستایی، بازتوزیع فرصت‌های اشتغال و توسعه روستایی بود. پیشنهاد می‌شود به‌منظور ارتقاء شاخص‌های کارآفرینی سبز عامل ترویجی- آموزشی مورد توجه بیشتری قرار گیرد تا برایند نهایی بهبود یابد.

واژه‌های کلیدی: توسعه، جوامع روستایی، چالش‌ها و موانع، سواحل مکران، کارآفرینی‌سبز

مقدمه

کارآفرینی محیط زیستی نوعی از کارآفرینی همراه با نوآوری است که در راستای بهره‌برداری از فرصت‌های خلاقانه برای منافع اقتصادی و عدالت در جامعه، با رعایت اصول توسعه پایدار و حفظ محیط‌زیست و مصرف بهینه به بهبود کیفیت زندگی جوامع کمک می‌کند (۹).

با کارآفرینی فرآیند ایجاد، ارزیابی و بهره‌برداری از فرصت به‌منظور تولید کالا و خدمات آتی همراه با صرف وقت، تلاش بسیار و پذیرش خطر مالی، روحی، اجتماعی برای به‌دست آوردن منابع مالی، رضایت شخصی و استقلال است (۲). مطالعهٔ برنامه‌ها و استراتژی‌ها، سیاست‌ها و راه‌کارهای مختلف توسعه (درسطوح مختلف) در زمینهٔ توسعهٔ کارآفرینی در روستاها، درس‌ها و نکات کلیدی بسیار مهمی را پیش‌روی ما گذاشته است که توجه به آن‌ها و یادگیری نکات، باعث روشن شدن فضای کارآفرینی در روستاها و تسهیل و تسریع فرآیند سیاست‌گذاری در این زمینه خواهد شد. در روستاها طبیعاً محدودیت‌هایی جهت راه‌اندازی فعالیت‌های کارآفرینی سبز وجود دارد که با شناسایی آن‌ها می‌توان جهت برنامه‌ریزی بهتر، اشتغال‌زایی و حفظ محیط‌زیست از آن استفاده نمود (۱۱). در واقع موضوع اساسی در مطالعه کارآفرینی روستایی، بررسی عناصر تشکیل دهنده و موانع و چالش‌های پیش روی فرآیند کارآفرینی است (۴). به‌طورکلی نتایج تحقیقات پیشین نشان می‌دهد که کارآفرینی زیست محیطی یک مدل جدید از کارآفرینی با سه حوزه عمده: ۱- رشد اقتصادی و اشتغال پایدار، ۲-کارآفرینی و ۳- توسعه پایدار است که اگر شرایط ایجاد آن در روستاها فراهم شود و موانع آن برطرف شود منجر به مهاجرت معکوس، ایجاد اشتغال، کاهش بیکاری و فقر اقتصادی و حفظ محیط زیست می‌گردد. موسسه‌های توسعه کارآفرینی روستایی را قابلیتی برای ایجاد فرصت‌های شغلی تلقی می‌کنند، سیاستمداران آن را به‌عنوان راه حلی مهم برای پیشگیری از آشفتگی روستا می‌شناسند، کشاورزان کارآفرینی را ابزاری برای بهبود درآمدهای کشاورزی در نظر می‌گیرند و برنامه‌ریزان روستایی آن را به‌عنوان موتور متحرک برای توسعه روستایی به‌شمار می‌آورند. داس (۷) نقش کارآفرینی روستایی در توسعه اقتصادی را در عواملی مانند توسعه متوازن منطقه‌ای، بهبود استانداردهای زندگی روستاییان، افزایش درآمد روستاییان خوداتکایی ملی و توزیع متناسب قدرت اقتصادی برشمرده و معتقد است که کارآفرینی روستایی این مزایا و منافع مهم را در بردارد: فراهم آوری مجدد فرصت های شغلی، جلوگیری از مهاجرت روستاییان، رشد متوازن منطقه‌ای، ارتقای فعالیت‌های هنری، جلوگیری از اعتیاد جوانان روستایی و ناهنجاری‌های اجتماعی.

سیر تحولات جهانی نشان می‌دهد وجود بیکاری از یک طرف و شیوع بیش از حد بیماری‌های ناشی از تغذیه ناسالم از طرف دیگر، باعث شده تا در عصر حاضر، کارآفرینی سبز مورد توجه جوامع مختلف قرار گیرد. کارآفرینی سبز به‌عنوان کلید حل معضل بیکاری در جامعه و به‌ویژه جوامع روستایی مطرح می‌باشد (۳) که با توجه به مزیت‌های بالقوه خود قادر است

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-07]
[DOR: 20.1001.1.25383426.1401.9.18.11.1]
[DOI: 10.52547/jea.9.18.115]

زمینه‌های گسترش استفاده از محصولات سبز را افزایش دهد. مجموعه مزیت‌های فوق باعث گردیده تا علاوه‌بر دستیابی به محصول ارگانیک، زمینه‌های اشتغال بسیاری از روستاییان فراهم شود. نیاز امروز جوامع انسانی به غذای سالم و اشتغال پایدار از نکات ضروری به‌حساب می‌آید (۵) و نیازمند برنامه‌ریزی از سوی دولت‌مردان می‌باشد. تکیه بر این توانمندی‌های بومی علاوه بر اینکه می‌تواند نیازهای اجتماعی جامعه را برطرف کند، نقش مهمی در حفظ محیط‌زیست و توسعه پایدار دارد. کارآفرین سبز همزمان با تعقیب پتانسیل‌های موجود در بازار و پذیرش ریسک کسب و کارهای موفق، خود را ملزم به رعایت اصول محیط زیستی می‌داند. بنگاه‌های اقتصادی سبز می‌توانند به‌وسیله کار با دولت‌های محلی و ملی که نیاز مدام به کالا و خدمات سازگار با محیط زیست دارند، به بازار دسترسی پیدا کنند. به‌علاوه برای ایجاد کارآفرین با فرصت‌هایی برای ساختن مشاغل بی‌خطر زیست محیطی (۱)، بنگاه‌های اقتصادی سبز ارتباط میان اقتصاد، اجتماع و ارزش‌های محیط زیستی را افزایش می‌دهند. از این طریق کارآفرینی سبز به‌سرعت توسعه پایدار اقتصادی جوامع را قدرت می‌دهد. همچنان که کارآفرینی در حوزه کسب و کار نقش‌های کلیدی و محوری خود را ایفا می‌کرد، به‌مرور وارد سایر حوزه‌ها شد و واژه‌های جدیدی به‌تدریج وارد ادبیات کارآفرینی گردید. همان‌طوری که میخائیل بل پیشنهاد کرد یک نسل جدید از کارآفرین در ردیف مشاغل قرار گرفته است که ترکیب محیط زیست‌گرایی با روحیه کارآفرینی با پتانسیل حرکت به سمت شناسایی کردن جامعه اکولوژیک می‌باشد. نوع جدید کارآفرینی که با عنوان کارآفرین سبز یا کارآفرین محیط زیستی بیان می‌شود، مفهوم کسب وکارها را با آگاهی از پایداری و سایر اصول مسلم نهضت محیط زیستی ترکیب کرده است. اهمیت اصطلاح کارآفرینی سبز در دو حوزه علمی کارآفرینی و اقتصاد محیط‌زیست به حدی است که از یک طرف اقتصاددانان محیط‌زیست نواقص بازار را مهمترین دلایل پیامدهای محیط زیست دانسته و از طرف دیگر، ادبیات کارآفرینی عنوان می‌نماید که نواقص بازار نقش مهمی در بهره‌برداری از فرصت‌های جدید توسط کارآفرینان پیشرو دارد بر اساس دیدگاه اقتصاددانان محیط زیست، منابع طبیعی و دارایی های متفاوت محیط زیستی به‌دلیل این که ارزشی اقتصادی دقیقی ندارند از طریق فرآیند بازار آزاد به درستی تخصیص نیافته، ضمن اینکه نارسایی در قوانین فعلی در همین زمینه و نبود آگاهی‌های محیط‌زیستی در بخش بزرگی از جامعه منجر گردیده تا شرکت‌ها و بنگاه‌های اقتصادی در ایجاد آلودگی (پیامدهای منفی) و بهره‌برداری بی‌رویه از منابع طبیعی نقش داشته و از پرداخت هزینه‌های جبرانی بابت تخریبی که ایجاد کرده اند معاف باشند. با وجود این که مساله‌ی فقر یک مشکل جهانی است، اما نمود آن در روستاهای ما بیش‌تر حاکم است، تحولات شگرف و گسترده‌ای که هر روزه در تمامی عرصه‌های زندگی بشری و فرهنگ حاکم بر جوامع رخ می‌دهد، موجب شده تا کارآفرینی روستایی به‌عنوان یک راهبرد اثر بخش برای کاهش فقر، توسعه اقتصادی و ایجاد اشتغال پایدار شناخته شود. در این راستا در کشورهای در حال توسعه، سرمایه‌گذاری در مشاغل سبز و آموزش کارآفرینی سبز می‌تواند کمک بزرگی به ایجاد اشتغال پایدار و رشد اقتصادی، اجتماعی و حفظ محیط‌زیست کند (۲۰). علاوه براین، توسعه کارآفرینی سبز به‌عنوان یکی از مهمترین راه‌کارهای کاهش فقر و توسعه روستایی قابل طرح می‌باشد (۷)، زیرا اشتغال و کارآفرینی یکی از عوامل اصلی در ثبات پایداری و نظم روستاهاست (۱).

سواحل طولانی مکران از جاسک تا گواتر با احتساب دماغه‌های ساحلی بیش از ۱۱۱کیلومتر است. این منطقه به لحاظ ظرفیت‌های اقتصادی دارای سه سطح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی است. ۱۱۱ کیلومتر مرز آبی سواحل مکران و تسلط این منطقه بر یکی از مهم‌ترین و استراتژیک‌ترین راه‌های آبی جهان، هم‌جواری با کشور پاکستان ویژگی خاصی به این منطقه بخشیده است. در زمینه کشاورزی سواحل مکران با تولید ۵۰ درصد از میوه‌های گرمسیری اهمیت ویژه‌ای دارد. این سواحل در تولید موز سالانه حداقل بیش از ۲۰۰ میلیون دلار صرفه‌جویی ارزی دارند. از سوی دیگر نرخ بیکاری در این سواحل از ۴۰ تا ۶۰ درصد متغیر می‌باشد. لذا با توجه به موارد فوق‌الذکر، کارآفرینی سبز در منطقه مکران اهمیت ویژه‌ای پیدا می‌کند که شناسایی موانع و چالش‌ها می‌تواند در برون رفت از مسایل و مشکلات موثر واقع گردد. امید است که با واکاوی این موانع ومحدویت‌ها گامی مؤثر در جهت گسترش اهداف کارآفرینی سبز در بستر مورد مطالعه و سایر نقاط کشور که شرایط مشابه دارند، برداشته شود. بنابراین لازم است تا تمهیدات خاصی جهت توجه به کارآفرینی سبز به‌ویژه در مناطق روستایی حاشیهٔ مکران بکار گرفته شود.

با توجه به موارد بیان شده در پژوهش حاضر سوال زیر مطرح می‌گردد.

۱- مهم‌ترین چالش‌ها و موانع پیش‌روی کارآفرینی سبز در روستاهای منطقه مکران کدامند؟

محققان مختلفی به بررسی اهمیت کارآفرینی سبز و چالش‌های پیش روی آن پرداخته‌اند. در این قسمت به بیان مطالعات انجام شده که بیشترین قرابت معنایی را با پژوهش حاضر دارند پراخته می‌شود:

ابراهیمی و همکاران (۶) در مقاله‌ای به بررسی مولفه‌های توسعه کارآفرینی پرداختند. نتایج نشان داد به لحاظ مؤلفه‌های کارآفرینی به‌ترتیب بهترین وضعیت مربوط به مؤلفه‌های روانشناختی، مهارتی، فردی و زیرساختی می‌باشد. عنابستانی و جهان‌تیغ (۱) در مقاله‌ایی به بررسی چالش‌های توسعه کارآفرینی سبز دریاچه‌ای در منطقه سیستان پرداختند. نتایج تحلیل سلسله مراتبی فازی حاصل از پرسش‌نامه کارشناسان نشان می‌دهد عامل زیرساختی و فنی با ضریب تأثیر ۰/۴۱ درصد رتبه اول، عامل اقتصادی با ضریب تأثیر ۰/۳۹درصد رتبه دوم، عامل آموزشی – حمایتی و اجتماعی – فرهنگی به ترتیب با ضریب تأثیر ۰/۱۱ و ۰/۰۹درصد رتبه‌های سوم و چهارم را در ایجاد چالش‌های کارآفرینی سبز به‌خود اختصاص داده اند؛ همچنین نتایج حاصل از پرسش‌نامه روستایی (T تک نمونه‌ای) نشان می‌دهد چالش کارآفرینی سبز در دو بعد زیرساختی فنی با میانگین ۳/۱۳ درصد و اقتصادی با میانگین

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-07]
[DOR: 20.1001.1.25383426.1401.9.18.11.1]
[DOI: 10.52547/jea.9.18.115]

۳درصد، بیشتر از میانه نظری است و دو بعد آموزشی حمایتی و اجتماعی – فرهنگی به‌ترتیب با میانگین‌های ۲/۴۶ و ۱/۹۲درصد، رتبه‌های سوم و چهارم را در ایجاد محدودیت‌های کارآفرینی سبز کسب کردند. برزگری و زمانی (۳) در مقاله‌ایی به بررسی موانع و چالش‌های توسعه کارآفرینی سبز در بخش کشاورزی پرداختند. عوامل زیر ساختی از جمله توسعه خلاقیت و ایجاد انگیزه در توسعه کارآفرینی سبز بسیار مهم و معنادار می‌باشد. همچنین پناهی و همکاران (۱۶) به بررسی موانع کارآفرینی در مناطق روستایی شهرستان مرودشت در جهت کاهش بیکاری پرداختند. دو دسته عوامل درونی (شامل: فقدان توانایی مدیریتی کارآفرینان، ضعف ارائه آموزش‌های اثربخشی فنی و حرفه‌ای، مشخص نبودن اولویت‌های سرمایه‌گذاری، فراهم نبودن زیرساخت‌های فنی در روستا) بیرونی (تورم و رکود) از موانع کارآفرینی می‌باشند. در این راستانجفی و صفا (۱۵) به بررسی کسب و کارهای خانگی کارآفرینانه و موانع و چالش‌های توسعهٔ آن‌ها در مناطق روستایی پرداختند. مهمترین چالش‌ها در این زمینه عبارتند از عدم وجود طرح کسب و کار مناسب، نبود تجربه و تخصص لازم در روستاییان، عدم دسترسی مناسب روستاییان به بازار، عدم دسترسی به اطلاعات و منابع اطلاعاتی، عدم تأمین اعتبار مالی جهت سرمایه‌گذاری کسب و کار خانگی و وجود موانع قانونی می‌باشد. قدیری‌معصوم و همکاران (۱۲) در پژوهش خود به تحلیل موانع توسعهٔ کارآفرینی در نواحی روستایی، دهستان غنی بیگلو، شهرستان زنجان پرداخته است. عامل اقتصادی، فردی و زیرساختی با توجیه ۱۳/۶۴ درصد واریانس، مهمترین عامل توسعهٔ کارآفرینی در نواحی روستایی می‌باشد. گوهر شادی (۱۳) در پژوهش با عنوان کارآفرینی سبز در روستا با تاکید بر توسعه پایدار بیان می‌کند پروژه ترسیب کربن الگوی سیستم مزرعه کوچک و کشاورزی ارگانیک به‌عنوان ظرفیت‌های مناسب جهت توسعه مشاغل سبز و کارآفرینی سبز در روستاهای استان خراسان شمالی بشمار می‌آیند. موانعی از قبیل موارد مدیریتی و زیرساختی از مهمترین عوامل بازدارنده کارآفرینی سبز شناخته می‌شود.

نیکوالوا و همکارانش (۷) در پژوهش خود، پنج نقص عمده بازار را که منجر به ایجاد مشکلات زیست محیطی شده بصورت: کالاهای عمومی- آثار خارجی همانند ترافیک و تردد و یا آلودگی‌های منجر به کاهش رفاه مردم و افزایش هزینه‌های صاحبان تولید به جهت رعایت استانداردهای محیط زیستی، قدرت انحصاری فروش، اطلاعات ناقص و مداخله نامناسب دولت‌ها معرفی نموده‌اند. اسمیت و موسانگو (۲۱) تحقیقی با عنوان شغل‌های پرهزینه و دشوار سبز در ایالات متحده در سال ۲۰۱۲ انجام دادند و به این نتیجه رسیدند که برخی از هزینه‌هایی که ایالات متحده در ایجاد شغل با آن روبرو بوده است، برنامه‌هایی است که سازمان کار و انرژی از آن حمایت می‌کند. در قسمت نتیجه گیری این تحقیق تجارب چینی‌ها و آمریکایی‌ها در استفاده از کارآفرینی سبز مورد مقایسه قرار گرفته و بر این اساس تاکید شده است که اگر مشاغل سبز مشمول کمک‌های دولتی باشند باعث مزیت این مشاغل نسبت به سایر شغل‌ها می‌شود. فارینلی و همکاران (۶) بیان می‌کند که کارآفرینان سبز از اهمیت حیاتی برخوردارند و سهم قابل توجهی در ایجاد شغل دارند و به‌عنوان موتور متحرک تحولات به رسمیت شناخته می‌شود. عوامل بازدارنده کارآفرینی سبز در چهار عامل زیرساختی، بازاریابی، مدیریتی و سیاست‌گذاری با مجموع ۵۱/۹۴ درصد واریانس شناسایی شدند. شواهد حاصل از بررسی مطالعات صورت‌گرفته در کارآفرینی حاکی از آن است که تاکنون، مطالعات فراوانی در زمینه اثرات و عوامل مؤثر بر کارآفرینی روستایی انجام شده است. اما آنچه حائز اهمیت است کارآفرینی سبز و چالش‌های پیش‌روی آن در مناطق روستایی مکران می‌باشد که تاکنون به‌طور مستقل به آن پرداخته نشده است.

مواد و روش‌ها

در این پژوهش از روش ترکیبی (راهبرد متوالی- تغییرپذیر) جهت گردآوری و تحلیل داده‌ها و از تلفیق روش‌های کیفی و کمی با تأکید بیشتر به روش کیفی بهره گرفته شده است (۱۰،۱۹). در این راستا در روش کیفی برای انجام فرآیند تجزیه و تحلیل از روش دلفی و روش مورد استفاده در مرحله کمی، تحلیل عاملی اکتشافی می‌باشد. روش دلفی در عمل، مجموعه‌ای از پرسشنامه‌ها یا دوره‌های متوالی به‌همراه بازخورد است که تلاش دارد به اتفاق نظر میان گروه از افراد خبره درباره یک موضوع خاص دست یابد. طبق این راهبرد ترکیبی، نخست داده‌های کیفی بر اساس روش دلفی گردآوری و سپس در ادامه به جمع‌آوری داده‌های کمی (در قالب طرح تکمیلی) اقدام گردید (۱۰). جامعه آماری پژوهش در فاز کیفی شامل ۳۰ نفر از اساتید دانشگاهی و کارشناسان مرتبط با کارآفرینی سبز (کارشناسان سازمان جهاد کشاورزی و سازمان تعاون روستایی مکران) بودند. که در نهایت ۲۸ نفر، پرسشنامه را تکمیل نمودند. بر اساس مطالعات مختلف، اگر تعداد نمونه‌های آماری در تکنیک دلفی بیشتر از ۱۵ نفر باشند پایایی پرسشنامه بالاتر از ۰/۸ خواهد بود (۱۷) که در این پژوهش تعداد نمونه ۲۸ نفر می‌باشد که پایایی آن تایید می‌گردد. جهت تعیین موانع موجود در توسعه کارآفرینی سبز در نواحی روستایی سواحل مکران از روش دلفی در طی ۳ مرحله بهره گرفته شد. در مرحله اول پرسشنامه حاوی یک سوال باز در رابطه با تعیین موانع فراروی توسعه کارآفرینی سبز در اختیار کارشناسان و متخصصان قرار گرفت. پس از دریافت پاسخ و بررسی دیدگاه‌های متخصصان پرسشنامه‌ای بسته در اختیار متخصصان قرار گرفت و از آن‌ها خواسته شد با استفاده از طیف لیکرت به رتبه بندی موانع موجود استخراج شده بپردازند. در مرحله سوم متخصصان موافقت یا مخالفت خود را با هر کدام از موانع بیان نمودند تا در نهایت در مورد موانع به‌دست‌آمده به اجماع رسیدند.

بعد از نتایج به‌دست‌آمده در فاز کیفی مقوله‌های به‌دست آمده در قالب پرسشنامه‌ای توسط محقق تهیه و در قالب طیف لیکرت پنج سطحی (کم= ۱ تا خیلی زیاد= ۵) آماده و وارد فاز کمی گردید.

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-07]
[DOR: 20.1001.1.25383426.1401.9.18.11.1]
[DOI: 10.52547/jea.9.18.115]

بر اساس آمار حاصل از کانون کارآفرینی ناحیه مکران، جامعه آماری در مرحله کمی ۱۲۳۰ بهره‌بردار در ۱۰ روستای بالای ۱۰۰ خانوار ناحیه مکران (تیس، کمب مراد آباد، دمبدف، کمبل بلاد، سیتار محمود، پسابندر، پشت، جر، رمین، کمبل سلیمان) بوده است که به‌صورت تصادفی ساده انتخاب و بر اساس فرمول کوکران ۲۷۶ نفر تعیین شد. در مرحله کمی تحقیق جهت انجام فرآیند تجزیه و تحلیل از روش تحلیل عاملی استفاده گردید تا با سعی در شناسایی متغیرهای اساسی یا عامل‌ها به‌منظور تبیین الگوی همبستگی بین متغیرهای مشاهده شده به‌دست آید. این روش نقش مهمی در شناسایی متغیرهای پنهان یا همان عامل‌ها از طریق متغیرهای مشاهده شده دارد. همچنین، برای حصول شایستگی لازم از استفاده این روش از آزمون بارتلت و شاخص KMO استفاده گردید. دامنه آن بین صفر و یک است و هرچه مقدار آن به عدد یک نزدیک باشد، گویای مناسب بودن دادهای مورد نظر می‌باشد. برای محاسبه پایایی فاز کمی از آلفای کرونباخ استفاده شده است که نتایج آن در جدول(۱) آورده شده است.

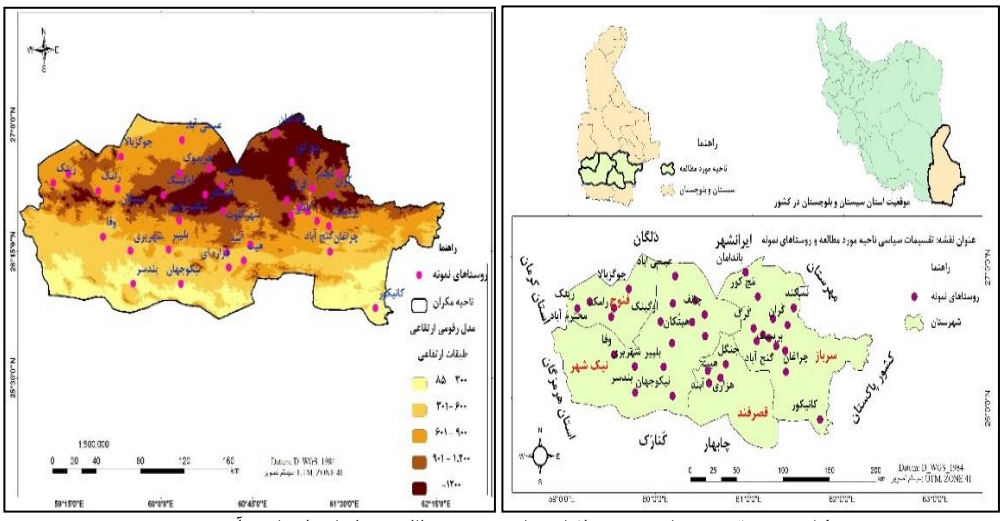
جدول۱- مقادیر آلفای کرونباخ پرسشنامه

Table1. Amounts Cronbach's alpha questionnaire

گویه ها	میزان آلفا
اقتصادی	۰/۸۹
زیرساختی	۰/۷۸
ترویجی- آموزشی	۰/۸۱
اجتماعی- فرهنگی	۰/۷۹

ماخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰

محدوده مورد مطالعه، ناحیه مکران است، که بر اساس خصوصیات جغرافیایی تعریف و تحدید شده است. این ناحیه بخشی از فضای جغرافیایی است که در جنوب استان سیستان و بلوچستان با مرزهای سیاسی چهار شهرستان سرباز، نیکشهر، قصرقند و فنوج انطباق دارد. ناحیه یاد شده از لحاظ موقعیت جغرافیایی بین عرض‌های جغرافیایی ۲۵ تا ۲۷ درجه شمالی، طول جغرافیایی بین ۵۸ تا ۶۲ درجه شرقی و ارتفاع بین ۸۵ تا ۲۰۰۰ متر از سطح دریا واقع شده است (شکل ۱). در ناحیه مکران به‌لحاظ موقعیت جغرافیایی، حدود ۳۱/۴ درصد روستاهای مورد مطالعه واقع در نیمه جنوبی ناحیه یا عرض‌های پایین‌تر (۲۶ درجه و ۲۰ دقیقه و کمتر)، ۴۵/۷ درصد در عرض‌های میانی (بین ۲۶ درجه و ۲۱ دقیقه تا ۲۶ درجه و ۴۰ دقیقه) و ۲۲/۹ درصد در عرض‌های بالاتر (بیشتر از ۲۶ درجه و ۴۰ دقیقه) واقع شده‌اند. به‌لحاظ ارتفاع از سطح دریا، ۳۱/۴ درصد روستاها در ارتفاع زیر ۶۰۰ متر، ۳۴/۳ درصد در ارتفاعات میانی (بین ۶۰۰ تا ۹۰۰ متر) و ۳۴/۳ درصد در پهنه‌های مرتفع (بالاتر از ۹۰۰ متر) استقرار یافته‌اند. این ناحیه از نظر اقلیم کشاورزی دارای پهنه‌ای خشک، گرم و خیلی گرم است. همچنین بخش غالب ناحیه مکران دارای قلمرو نیمه‌بیابانی است. بارندگی کم، میانگین زیاد دمای ماهانه و سالانه، ساعات آفتابی سالانه نشانگر حاکمیت اقلیم خشک و بیابانی آن است.

شکل ۱- موقعیت سیاسی و جغرافیایی ناحیه مورد مطالعه و طبقات ارتفاعی آن

Figure 1. Political and geographical location of the studied area and its elevation classes

نتایج و بحث

همان‌طور که در جدول (۲) مشاهده می‌شود ۴۶/۴ درصد افراد مورد مطالعه دارای مدرک کارشناسی، ۳۲/۱ درصد کارشناسی ارشد و ۲۱/۱ درصد دارای مدرک تحصیلی دکتری بودند. بیشترین فراوانی مربوط به سطح کارشناسی بود. میانگین سن پاسخگویان تقریبا ۴۳/۵ (انحراف معیار ۷/۵۴) سال بود که جوان‌ترین آن ها ۳۲ سال و مسن‌ترین آنها ۵۸ سال سن داشت. ۶۴ درصد از جامعه آماری را مردان و ۳۶ درصد آن را زنان تشکیل می‌داد. میانگین سابقه خدمت پاسخگویان ۱۷/۹۲ سال بود که حاکی از داشتن سابقه و

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-07]
[DOR: 20.1001.1.25383426.1401.9.18.11.1]
[DOI: 10.52547/jea.9.18.115]

تجربه لازم جهت اظهار نظر در زمینه مورد مطالعه بوده است. رشته تحصیلی ۲۵ درصد از پاسخگویان توسعه روستایی، ۱۷/۹ درصد مدیریت، ۲۸/۶درصد برنامه ریزی روستایی، ۲۱/۴ درصد رشته اقتصاد و ۷/۱ درصد کارآفرینی بود.

جدول ۲- درصد و فراوانی متغیرهای توصیفی

Table 2. Percentage and frequency of descriptive variables

تحصیلات			رشته تحصیلی			جنسیت		
	درصد	فراوانی		درصد	فراوانی		درصد	فراوانی
کارشناسی	۴۶/۴	۱۳	برنامه‌ریزی روستایی	۲۸/۶	۷	مرد	۶۴	۱۸
کارشناسی ارشد	۳۲/۱	۹	توسعه روستایی	۲۵	۸	زن	۳۶	۱۰
دکتری تخصصی	۲۱/۱	۶	اقتصاد	۲۱/۴	۶		سن سابقه	
کل	۱۰۰	۲۸	مدیریت	۱۷/۹	۵	حداقل	۳۲	۹
	آمار توصیفی		کارآفرینی	۷/۱	۲	حداکثر	۵۸	۲۸

ماخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰

در مرحله اول با استفاده از یک سوال باز از ۲۸ نفر از کارشناسان و متخصصان خواسته شد که موانع و چالش‌های توسعه کارآفرینی سبز را بیان نماید. نتایج این مرحله از فن دلفی در جدول (۳) ارایه شده است.

جدول ۳- موانع کارآفرینی سبز از دیدگاه کارشناسان در مرحله اول

Table 3. Barriers to green entrepreneurship from the perspective of experts in the first stage

موانع توسعه کارآفرینی سبز	فراوانی
خرید محصولات سبز با قیمت کم توسط دلالان	۲۳
نامناسب بودن حمایت‌های دولت در زمینهٔ توسعهٔ بازار محصول	۲۳
صادرنشدن محصول به استان‌های مجاور	۲۲
نداشتن نام و برند تجاری مشخص	۲۱
اطلاع نداشتن از بازار تقاضای محصول	۲۱
عدم شفافیت قیمت محصول	۲۰
بالابودن قیمت محصول در بازار	۱۹
بالا بودن هزینه کارگر جهت تولید محصول	۱۹
تورم سالانه قیمت محصول	۱۹
کاهش تولید و درآمد با کشت محصولات سبز	۱۹
بالابودن هزینه نگهداری محصول	۱۸
واردات بی‌موقع محصولات مشابه از استان‌های مجاور	۱۸
عدم خرید تضمینی محصول توسط دولت	۱۸
نبود سردخانه و انبار جهت نگهداری محصول	۱۸
نبود امکانت حمل و نقل سریع جهت توزیع محصول به بازار	۱۴
نبود بازار فروش مشخص	۱۲
نبودن امکانات ارتباطی نوین جهت بازاریابی محصول	۱۲
تولید و عرضه ناکافی محصولات سبز به نسبت رشد جمعیت	۱۱
نبود چهارچوب‌های نهادی مناسب برای حمایت از کارآفرینی سبز	۱۰
نبود سازمان یا شرکت مشخص برای نظارت و تأیید محصول سبز	۱۰
نبود مقررات و استانداردهای خاص برای کنترل محصول	۱۰
در دسترس‌نبودن زمین‌های حاصلخیز و مناسب برای کشاورزی سبز	۹
نداشتن مهارت و دانش کافی برای تولید محصول سبز	۹
کمبود نیروی ماهر	۸
عدم ارائه خدمات مناسب توسط سازمان جهاد کشاورزی و سایر سازمان‌های مرتبط	۷
عدم اطلاع‌رسانی و تبلیغ مؤثر در زمینه تولید و مصرف محصولات سبز	۷
نبود طرح‌ها و ایده‌های علمی از سوی دانشگاه منطقه	۷
پایین‌بودن سطح دانش و اطلاعات کارشناسان کشاورزی در زمینه کارآفرینی سبز	۷
عدم تمایل تشکل‌های تولیدی مثل اتحادیه‌ها به تولید محصولات سبز	۶
نبود آموزش‌های رسمی و غیررسمی	۶
عدم آشنایی با فناوری تولید محصولات سالم	۶
پایین‌بودن سطح آگاهی و آشنایی مصرف‌کنندگان در مورد محصولات سبز	۶
عدم همکاری دهیاری و شورای روستا جهت ایجاد بسترهای کارآفرینی سبز	۶
عدم اهمیت جامعه به تولید محصول سبز	۶
پایین‌بودن سطح سواد کشاورزان	۶
پایین‌بودن علاقه روستاییان به تولید محصولات سبز	۶

ماخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰

پس از جمع آوری پرسشنامه مرحله اول، پاسخ‌ها دسته‌بندی شده و مبنای تنظیم پرسشنامه مرحله دوم قرار گرفت. در این مرحله میزان موافقت کارشناسان با چالش‌های ارایه شده از لحاظ اهمیت از طریق طیف لیکرت (از خیلی کم تا خیلی زیاد) بررسی شد که نتایج حاصله در جدول (۴) آمده است.

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-07]
[DOR: 20.1001.1.25383426.1401.9.18.11.1]
[DOI: 10.52547/jea.9.18.115]

جدول۴- میزان اهمیت چالش‌ها و موانع توسعه کارآفرینی سبز از دیدگاه کارشناسان (n=۲۸) مرحله دوم
Table 4. The importance of challenges and obstacles to the development of green entrepreneurship from the perspective of experts (n= 28) Second stage

موانع توسعه کارآفرینی سبز	میانگین از (۵)	انحراف معیار
خرید محصولات سبز با قیمت کم توسط دلالان	۴/۹۳	۰/۲۶۴
نامناسب بودن حمایت‌های دولت در زمینهٔ توسعهٔ بازار محصول	۴/۹۳	۰/۲۶۳
صادرنشدن محصول به استان‌های مجاور	۴/۹۳	۰/۲۶۲
نداشتن نام و برند تجاری مشخص	۴/۹۳	۰/۲۶۱
اطلاع‌نداشتن از بازار تقاضای محصول	۴/۸۶	۰/۴۱۶
عدم شفافیت قیمت محصول	۴/۸۵	۰/۳۵۷
بالابودن قیمت محصول در بازار	۴/۸۲	۰/۴۷۵
بالابودن هزینه کارگر جهت تولید محصول	۴/۸۲	۰/۳۹۰
تورم سالانه قیمت محصول	۴/۷۵	۰/۴۴۰
کاهش تولید و درآمد با کشت محصولات سبز	۴/۷۱	۰/۴۶۱
بالابودن هزینه نگهداری محصول	۴/۶۰	۰/۶۲۸
واردات بی‌موقع محصولات مشابه از استان‌های مجاور	۴/۶۰	۰/۵۶۶
عدم خرید تضمینی محصول توسط دولت	۴/۵	۰/۶۳۸
نبود سردخانه و انبار جهت نگهداری محصول	۴/۳۲	۰/۷۷۳
نبود امکانت حمل و نقل سریع جهت توزیع محصول به بازار	۴/۲۸	۰/۸۹۶
نبود بازار فروش مشخص	۴/۲۵	۰/۷۵۱
نبودن امکانات ارتباطی نوین جهت بازاریابی محصول	۴/۲۵	۰/۷۵۲
تولید و عرضه ناکافی محصولات سبز به نسبت رشد جمعیت	۴/۲۱	۰/۶۸۹
نبود چهارچوب‌های نهادی مناسب برای حمایت از کارآفرینی سبز	۴/۱۷	۰/۶۶۵
نبود سازمان یا شرکت مشخص برای نظارت و تأیید محصول سبز	۴/۱۷	۰/۷۷۲
نبود مقررات و استانداردهای خاص برای کنترل محصول	۴/۱۷	۰/۷۲۲
در دسترس‌نبودن زمین‌های حاصلخیر و مناسب برای کشاورزی سبز	۴/۱۴	۰/۸۰۳
نداشتن مهارت و دانش کافی برای تولید محصول سبز	۴/۱	۰/۸۳۱
کمبود نیروی ماهر	۴/۱	۰/۷۵۸
عدم ارائه خدمات مناسب توسط سازمان جهاد کشاورزی و سایر سازمان‌های مرتبط	۴/۰۳	۰/۸۳۸
عدم اطلاع‌رسانی و تبلیغ مؤثر در زمینه تولید و مصرف محصولات سبز	۴/۰۳	۰/۸۸۱
نبود طرح‌ها و ایده‌های علمی از سوی دانشگاه منطقه	۴/۰۰	۰/۸۱۶
پایین‌بودن سطح دانش و اطلاعات کارشناسان کشاورزی در زمینه کارآفرینی سبز	۴/۰۰	۰/۷۲۰
عدم تمایل تشکل‌های تولیدی مثل اتحادیه‌ها به تولید محصولات سبز	۳/۹۶	۰/۸۸۱
نبود آموزش‌های رسمی و غیررسمی	۳/۹۶	۰/۸۸۱
عدم آشنایی با فناوری تولید محصولات سالم	۳/۹۶	۰/۸۸۱
پایین‌بودن سطح آگاهی و آشنایی مصرف‌کنندگان در مورد محصولات سبز	۳/۹۲	۰/۸۹۹
عدم همکاری دهیاری و شورای روستا جهت ایجاد بسترهای کارآفرینی سبز	۳/۹۲	۰/۷۶۶
عدم اهمیت جامعه به تولید محصول سبز	۳/۶۷	۰/۷۷۲
پایین‌بودن سطح سواد کشاورزان	۳/۶	۰/۹۱۶
پایین‌بودن علاقه روستاییان به تولید محصولات سبز	۳/۶	۰/۸۷۵

ماخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰

در مرحله سوم جهت رسیدن به اجماع در مورد چالش‌های به دست آمده، از کارشناسان خواسته شده تا موافقت یا مخالفت خود را با هر کدام از چالش‌ها بیان کنند. نتایج در جدول (۵) ارایه شده است.

همانطور که در جدول (۵) نشان می‌دهد، تعداد ۳۶ اولویت به دست آمده در مرحلهٔ سوم نیز تقریبا به‌همان ترتیب مرحلهٔ دوم بوده، لذا احتیاجی به تکرار فرایند تحقیق نیست، چون می‌توان گفت که در مورد چالش‌های استخراج شده اتفاق نظر وجود دارد و به‌عبارت دیگر اجماع کلی به‌دست آمده است. به این ترتیب چالش‌های موجود توسعه کارآفرینی سبز از دیدگاه کارشناسان و متخصصان این زمینه تعیین شد.

در فاز کمی به‌لحاظ دستیابی به حقایق و داده پردازی، که از نوع توصیفی- همبستگی است ابتدا ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای پاسخگویان و سپس برای انجام فرآیند تجزیه و تحلیل از روش تحلیل عاملی اکتشافی استفاده شده است. تحلیل عاملی روشی برای پیدا کردن الگوهای پنهان است و نشان می‌دهد الگوها چه‌طور هم‌پوشانی دارند و کدام ویژگی‌ها در الگوهای چندگانه مشاهده می‌شوند.

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-07]
[DOR: 20.1001.1.25383426.1401.9.18.11.1]
[DOI: 10.52547/jea.9.18.115]

جدول ۵- موانع توسعه کارآفرینی سبز از دیدگاه کارشناسان مرحله اول (n=۲۸)

Table 5. Barriers to green entrepreneurship development from the perspective of experts (n= 28), first stage

موانع توسعه کارآفرینی سبز	درصد موافقت
خرید محصولات سبز با قیمت کم توسط دلالان	۱۰۰
نامناسب بودن حمایت‌های دولت در زمینهٔ توسعهٔ بازار محصول	۱۰۰
صادر نشدن محصول به استان‌های مجاور	۱۰۰
نداشتن نام و برند تجاری مشخص	۱۰۰
اطلاع نداشتن از بازار تقاضای محصول	۱۰۰
عدم شفافیت قیمت محصول	۱۰۰
بالا بودن قیمت محصول در بازار	۱۰۰
بالابودن هزینه کارگر جهت تولید محصول	۱۰۰
تورم سالانه قیمت محصول	۱۰۰
کاهش تولید و درآمد با کشت محصولات سبز	۹۴/۱
بالا بودن هزینه نگهداری محصول	۸۸/۲
واردات بی موقع محصولات مشابه از استان‌های مجاور	۸۸/۲
عدم خرید تضمینی محصول توسط دولت	۸۸/۲
نبود سردخانه و انبار جهت نگهداری محصول	۸۸/۲
نبود امکانت حمل و نقل سریع جهت توزیع محصول به بازار	۸۸/۲
نبود بازار فروش مشخص	۸۲/۴
نبودن امکانات ارتباطی نوین جهت بازاریابی محصول	۸۲/۴
تولید و عرضه ناکافی محصولات سبز به نسبت رشد جمعیت	۸۲/۴
نبود چهارچوب‌های نهادی مناسب برای حمایت از کارآفرینی سبز	۸۲/۴
نبود سازمان یا شرکت مشخص برای نظارت و تأیید محصول سبز	۸۲/۴
نبود مقررات و استانداردهای خاص برای کنترل محصول	۷۶/۵
در دسترس نبودن زمین‌های حاصلخیز و مناسب برای کشاورزی سبز	۷۶/۵
نداشتن مهارت و دانش کافی برای تولید محصول سبز	۷۶/۵
کمبود نیروی ماهر	۷۶/۵
عدم ارائه خدمات مناسب توسط سازمان جهاد کشاورزی و سایر سازمان‌های مرتبط	۷۶/۵
عدم اطلاع‌رسانی و تبلیغ مؤثر در زمینه تولید و مصرف محصولات سبز	۷۶/۵
نبود طرح‌ها و ایده‌های علمی از سوی دانشگاه منطقه	۷۶/۵
پایین بودن سطح دانش و اطلاعات کارشناسان کشاورزی در زمینه کارآفرینی سبز	۷۶/۵
عدم تمایل تشکل‌های تولیدی مثل اتحادیه‌ها به تولید محصولات سبز	۷۶/۵
نبود آموزش‌های رسمی و غیررسمی	۷۶/۵
عدم آشنایی با فناوری تولید محصولات سالم	۷۶/۵
پایین‌بودن سطح آگاهی و آشنایی مصرف‌کنندگان در مورد محصولات سبز	۷۶/۵
عدم همکاری دهیاری و شورای روستا جهت ایجاد بسترهای کارآفرینی سبز	۷۶/۵
عدم اهمیت جامعه به تولید محصول سبز	۷۲/۴
پایین‌بودن سطح سواد کشاورزان	۷۲/۴
پایین‌بودن علاقه روستاییان به تولید محصولات سبز	۷۲/۴

ماخذ: یافته های تحقیق، ۱۴۰۰

همانطور که در جدول (۶) مشاهده می‌شود جامعه آماری شامل ۱۷/۵ درصد کارشناسی، ۳۵ درصد دیپلم و ۴۷/۵ درصد زیر دیپلم بودند. میانگین سن پاسخگویان تقریبا ۴۱/۵ (انحراف معیار: ۷/۵۴) سال بود که جوان‌ترین آن ها ۲۲ سال و مسن‌ترین آنها ۶۳ سال سن داشت . ۵۸ درصد از آنان مرد و ۴۲ درصد زن بودند.

جدول ۶- درصد و فرآوانی متغیرهای توصیفی

Table 6. Percentage and frequency of descriptive variables

تحصیلات			جنسیت		
	درصد	فراوانی		درصد	فراوانی
زیر دیپلم	۴۷/۱	۱۳۰	مرد	۵۷/۲	۱۵۸
دیپلم	۳۵/۵	۹۸	زن	۴۲/۷	۱۱۸
کارشناسی	۱۷/۳	۴۸		سن	سابقه
کل	۱۰۰	۲۷۶	حداقل	۲۲	۴
آمار توصیفی			حداکثر	۶۳	۳۱

ماخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰

نتایج حاصل از آزمون KMO در جدول(۷) زیر آمده است.

جدول ۷- مقدار KMO و آزمون بارتلت

Table 7. KMO value and Bartlett test

نام آزمون	KMO	بارتلت	سطح معنا داری
مقدار	۰/۷۳۴	۱۳۸۶/۱۳	۰/۰۰

ماخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-07]
[DOR: 20.1001.1.25383426.1401.9.18.11.1]
[DOI: 10.52547/jea.9.18.115]

پس از اطمینان از مناسب بودن و انجام تحلیل عاملی، از چرخش واریماکس برای دستیابی به عامل‌های معنی‌دار استفاده شد. این عوامل مجموعا ۶۵/۶۲ درصد واریانس مربوط را تبیین می‌نماید (جدول ۸).

جدول۸- عوامل اصلی تحقیق، مقدار ویژه و درصد واریانس هر کدام و درصد تجمعی
Table 8. The main factors of research, specific value and percentage of variance of each and cumulative percentage

عامل‌ها	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد تجمعی
اقتصادی	۶/۱۷۷	۱۹/۰۷	۱۹/۰۷
زیرساختی	۳/۷۲۵	۱۸/۱۳	۳۷/۲
ترویجی-آموزشی	۳/۱۱	۱۶/۲۲	۵۳/۴۳
اجتماعی - فرهنگی	۲/۸۷۲	۱۲/۱۷	۶۵/۶۱

ماخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰

وضعیت بارگذاری عامل‌ها پس از چرخش بر مبنای قرار گرفتن متغیرها با بار عاملی بزرگتر از ۰/۵ در جدول (۹) آمده است.

جدول ۹- عوامل اصلی تحقیق و متغیر های مربوط به آن و بار عاملی آن ها
Table 9. The main factors of the research and its related variables and their factor load

معیار	موانع	بار عاملی
عوامل اقتصادی	خرید محصولات سبز با قیمت کم توسط دلالان	۰/۸۳۳
	نامناسب بودن حمایت‌های دولت در زمینهٔ توسعهٔ بازار محصول	۰/۷۵۲
	صادر نشدن محصول به استان‌های مجاور	۰/۷۲۶
	نداشتن نام و برند تجاری مشخص	۰/۷۱۵
	اطلاع نداشتن از بازار تقاضای محصول	۰/۶۶۵
	عدم شفافیت قیمت محصول	۰/۶۵۸
	بالا بودن قیمت محصول در بازار	۰/۶۴۸
	بالا بودن هزینه کارگر جهت تولید محصول	۰/۶۵۱
	تورم قیمت محصول	۰/۶۰۲
	کاهش تولید و درآمد با کشت محصولات سبز	۰/۵۹۴
	بالا بودن هزینه نگهداری محصول	۰/۵۷۸
	واردات بی موقع محصولات مشابه از استان‌های مجاور	۰/۵۶۶
عوامل زیرساختی	عدم خرید تضمینی محصول توسط دولت	۰/۸۲۸
	نبود سردخانه و انبار جهت نگهداری محصول	۰/۷۵۴
	نبود امکانت حمل و نقل سریع جهت توزیع محصول به بازار	۰/۷۲۱
	نبود بازار فروش مشخص	۰/۷۰۱
	نبودن امکانات ارتباطی نوین جهت بازاریابی محصول	۰/۶۵۵
	تولید و عرضه ناکافی محصولات سبز به نسبت رشد جمعیت	۰/۶۲۴
	نبود چهارچوب‌های نهادی مناسب برای حمایت از کارآفرینی سبز	۰/۶۱۲
	نبود سازمان یا شرکت مشخص برای نظارت و تأیید محصول سبز	۰/۵۹۹
	نبود مقررات و استانداردهای خاص برای کنترل محصول	۰/۵۴۵
	در دسترس نبودن زمین‌های حاصلخیز و مناسب برای کشاورزی سبز	۰/۵۳۲
	نداشتن مهارت و دانش کافی برای تولید محصول سبز	۰/۵۲۴
	کمبود نیروی ماهر	۰/۵۱۴
عوامل ترویجی- آموزشی	عدم ارائه خدمات مناسب توسط جهاد کشاورزی و سایر سازمان‌های مرتبط	۰/۷۴۵
	عدم اطلاع‌رسانی و تبلیغ مؤثر در زمینه تولید و مصرف محصولات سبز	۰/۷۱۳
	نبود طرح‌ها و ایده‌های علمی از سوی دانشگاه منطقه	۰/۷۰۰
	پایین بودن سطح دانش و اطلاعات کارشناسان کشاورزی در زمینه کارآفرینی سبز	۰/۶۷۵
	عدم تمایل تشکل‌های تولیدی مثل اتحادیه‌ها به تولید محصولات سبز	۰/۶۱۵
	نبود آموزش‌های رسمی و غیررسمی	۰/۶۰۱
	عدم آشنایی با فناوری تولید محصولات سالم	۰/۵۷۸
	پایین بودن سطح آگاهی و آشنایی مصرف‌کنندگان در مورد محصولات سبز	۰/۵۴۱
عوامل اجتماعی-فرهنگی	عدم همکاری دهیاری و شورای روستا جهت ایجاد بسترهای کارآفرینی سبز	۰/۸۴۷
	عدم همکاری دهیاری و شورای روستا جهت ایجاد بسترهای کارآفرینی سبز	۰/۷۴۵
	عدم اهمیت جامعه به تولید محصول سبز	۰/۷۱۴
	پایین بودن سطح سواد کشاورزان	۰/۶۴۳
	پایین بودن علاقه روستاییان به تولید محصولات سبز	۰/۵۳۴

ماخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰

نتیجه‌گیری کلی

کارآفرینی سبز می‌تواند فرصت‌های جدیدی را برای روستاییان ایجاد کند تا درآمد و سرمایه خود را افزایش دهند. همچنین با ایجاد مؤسسات جدید و کسب و کارهای کوچک و متوسط استانداردهای زندگی در جوامع روستایی را بهبود بخشید. نقش کارآفرینی سبز در توسعهٔ اقتصادی روستاها

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-07]
[DOR: 20.1001.1.25383426.1401.9.18.11.1]
[DOI: 10.52547/jea.9.18.115]

می‌تواند در زمینه‌هایی نظیر دستیابی روستاییان به کالا و خدمات مورد نیاز، رشد اقتصادی روستاها، کاهش پدیده مهاجرت به شهرها، تشویق به ایجاد کسب و کارهای جدید و ارتقاء سطح امنیت اجتماعی و رفاه در روستا باشد (۶).

به‌منظور شناسایی موانع فرآروی توسعه کارآفرینی سبز از نظر متخصصان و کارشناسان در قالب تکنیک دلفی طی سه مرحله و تحلیل عامل اکتشافی استفاده گردید. نتایج پایانی نشان داد که، موانع موجود فراروی توسعه کارآفرینی سبز نواحی روستایی سواحل مکران عوامل اقتصادی، زیرساختی، عوامل ترویجی- آموزشی و اجتماعی – فرهنگی می باشد. در ادامه هر یک از چالش‌ها مورد بررسی قرار گرفته شده است.

چالش اقتصادی به تنهایی ۱۹/۰۹ درصد از تغییرات واریانس را تبیین می‌کند و در اولویت اول قرار دارد. متغیرهای این عامل عبارتند از خرید محصولات سبز با قیمت کم توسط دلالان، نامناسب بودن حمایت‌های دولت در زمینهٔ توسعهٔ بازار محصول، صادر نشدن محصول به استان‌های مجاور، نداشتن نام و برند تجاری مشخص، اطلاع نداشتن از بازار تقاضای محصول، عدم شفافیت قیمت محصول، بالا بودن قیمت محصول در بازار، بالا بودن هزینه کارگر جهت تولید محصول، تورم قیمت محصول، کاهش تولید و درآمد با کشت محصولات سبز، بالا بودن هزینه نگهداری محصول، واردات بی‌موقع محصولات مشابه از استان‌های مجاور به‌عنوان چالش‌ها و موانع اقتصادی دسته‌بندی شدند. بر پایه چالش‌های اقتصادی می‌توان به این نتیجه رسید که، علی‌رغم اقداماتی که در راستای هماهنگی یکپارچه و کلی‌نگر اقتصادی و حرکت به سمت بخش خصوصی به‌جای بخش دولتی انجام شده است، موانع اقتصادی زیادی در راه توسعه کارآفرینی سبز می‌باشد و نتوانسته وضعیت معیشت ساکنان منطقه را سامان بخشد. در این راستا مطالعات ابراهیمی و همکاران (۵) و عنابستانی و جهانتیغ (۱) همسو می‌باشد. این مطالعات در بررسی چالش‌ها و موانع کارآفرینی بیان می‌دارند که کارآفرینی یک رویکرد چالش برانگیز است، چرا که مستلزم هماهنگی بخش‌های مختلف دولتی و خصوصی می باشد و مشارکت بخش خصوصی به‌دلیل بازده کم اقتصادی، کم است. بازده کم اقتصادی سبب عدم پویایی و رقابت می گردد که خود زمینه ساز چالش‌های اقتصادی می گردد. اغلب طرح‌های کارآفرینی با کمبود منابع مالی مواجه هستند و از سوی دیگر ممکن است منابع مالی پیش‌بینی شده برای این طرح‌ها صرف فعالیت‌های دیگر نظیر برنامه‌های زیر بنایی و ساختاری شود. این روند موجب جاماندن اجرای این طرح‌ها و پروژه‌های مربوط در این زمینه می‌شود.

عامل طبقه زیرساختی ۱۸/۱۳ درصد از تغییرات واریانس را تبیین می‌کند و متغیرهای آن عبارتند از: عدم خرید تضمینی محصول توسط دولت، نبود سردخانه و انبار جهت نگهداری محصول، نبود امکانات حمل و نقل سریع جهت توزیع محصول به بازار، نبود بازار فروش مشخص، نبودن امکانات ارتباطی نوین جهت بازاریابی محصول، تولید و عرضه ناکافی محصولات سبز به نسبت رشد جمعیت، نبود چارچوب‌های نهادی مناسب برای حمایت از کارآفرینی سبز، نبود سازمان یا شرکت مشخص برای نظارت و تأیید محصول سبز، نبود مقررات و استانداردهای خاص برای کنترل محصول، در دسترس نبودن زمین‌های حاصل‌خیز و مناسب برای کشاورزی سبز، نداشتن مهارت و دانش کافی برای تولید محصول سبز و کمبود نیروی ماهر در طبقه چالش‌های زیرساختی قرار گرفتند. در مجموع می‌توان گفت پس از گذشت نیم قرن هنوز مشکلات زیر ساختی و فنی حل نشده است. به‌طوری‌که همچنان امکانات ارتباطی و ترانزیتی، نبود کارخانجات و یا حتی کارگاه‌های صنایع تبدیلی، توسعه کارآفرینی سبز در نواحی مورد مطالعه را دچار مشکل نموده است. در این راستا یاسوری (۲۴) در تحقیقات خود به این نتیجه رسید که به علت نبود یک برنامه توسعه‌ای جامع از سوی دولت، موانع زیرساختی روز به روز نمود بیشتری پیدا می‌کند و توسعه هر یک از زیر بخش‌ها را دچار مشکل نموده است که با این تحقیق همراستا می‌باشد.

این طبقه با ارزش ویژه ۱۶/۲۲ درصد، کل واریانس را تبیین کرد و متغیرهای آن شامل عدم ارائه خدمات مناسب توسط جهاد کشاورزی و سایر سازمان‌های مرتبط، عدم اطلاع‌رسانی و تبلیغ مؤثر در زمینه تولید و مصرف محصولات سبز، نبود طرح‌ها و ایده‌های علمی از سوی دانشگاه منطقه، پایین بودن سطح دانش و اطلاعات کارشناسان کشاورزی در زمینه کارآفرینی سبز، عدم تمایل تشکل‌های تولیدی مثل اتحادیه‌ها به تولید محصولات سبز، نبود آموزش‌های رسمی و غیر رسمی، عدم آشنایی با فناوری تولید محصولات سالم، پایین بودن سطح آگاهی و آشنایی مصرف‌کنندگان در مورد محصولات سبز می‌باشد.

جوامع روستایی به دلیل آموزش‌های غیررسمی که از دوران کودکی در بستر خانواده شروع می‌گردد و تا دوران جوانی ادامه می‌یابد، شدیدا متکی به دانش بومی می‌باشند. دانش بومی علی‌رغم مزایای بسیار زیادی که دارا می‌باشد، دارای نقایصی نیز می‌باشد که آموزش‌های رسمی و کلاسیک می‌تواند این خلا را پر نماید. در نتیجه ساختار آموزش غیر رسمی بایستی تغییر کرده و در الگوی آموزش روستاییان تغییراتی ایجاد شود. به‌طوری‌که تلفیقی از هر دو نوع آموزش ارایه گردد. کمبود اعتبارات در آموزش نیروهای ماهر نیز در مطالعات مامبولا (۱۴) همسو می‌باشد. از سوی دیگر نبود پلی بین تبادل اطلاعات و یافته‌های پژوهش‌ها با ترویج و آموزش سبب گردیده که کارآفرینی سبز بالندگی مورد انتظار را نداشته باشد که با توجه به اهمیت مشارکت و ارتباط بین این کنش‌گران متاسفانه هنوز در کشور ما برای انسجام بخشیدن به انتقال یافته‌های تحقیقاتی و تبادل اطلاعات چاره‌ای اندیشیده نشده است. از چالش‌های قابل توجه در طبقه اجتماعی- فرهنگی، عدم همکاری دهیاری و شورای روستا جهت ایجاد بسترهای کارآفرینی سبز، عدم اهمیت جامعه به تولید محصول سبز، پایین بودن سطح سواد کشاورزان، پایین بودن علاقه روستاییان به تولید محصولات سبز می‌باشد. این عامل ۱۲/۱۸ درصد از تغییرات را تبیین می‌کند.

یکی از عوامل مهم در توسعه کارآفرینی سبز این است که الگوی توسعه کارآفرینی سبز بایستی منطبق با ساختارهای

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-07]
[DOR: 20.1001.1.25383426.1401.9.18.11.1]
[DOI: 10.52547/jea.9.18.115]

فرهنگی و اداب و رسوم محلی باشد و تحقیقات در اینکه در کدام منطقه و با توجه به شرایط منطقه مستعد چه شغلی و چه فعالیتی می‌باشد از ضروریات مهمی است که در نظر نگرفتن آن موفقیت چشم‌گیری را محقق نمی‌سازد (۲).

با توجه به نتایج فوق و ایجاد الگویی فراگیر برای نواحی روستایی که درگیر خشکسالی و کم آبی می‌باشند و از بارندگی کم‌برخوردار می‌باشند پیشنهادهای ذیل بیان شده است:

۱- استفاده از ظرفیت بخش خصوصی در جهت حمایت‌های مادی و غیر مادی.

۲- استفاده از ظرفیت دانشگاهی در جهت بهبود تلفیق آموزش‌های رسمی و غیر رسمی.

۳- استفاده از ظرفیت جهاد کشاورزی در جهت ایجاد زیرساخت‌های مربوط.

۴- خرید تضمینی محصولات سبز توسط دولت.

منابع

1. Anabestani, A. and H. Jahantigh. 2018. Investigating the Challenges of Lacustrine Green Entrepreneurship Development in Sistan Area. Spatial Planning, 8(4): 1-26 (In Persian).
2. Askun, B. and N. Yildirim. 2011. Insights on entrepreneurship education in public universities in turkey: creating entrepreneurs or not? Procedia social and behavioral sciences, 24: 663-676. https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.09.050
3. Barzegari, Z. and M. Zamani. 2011. Green Entrepreneurship; A New Approach to Economic Development (Barriers and Incentives), National Conference on Entrepreneurship, Cooperation, Economic Jihad (In Persian).
4. Chell, E. 2001. Entrepreneurship: globalization, innovation and development. Publisher: Cengage Learning EMEA; 1 edition (January 11, 2001).
5. Creswell, G. 2013. Research project; qualitative, quantitative and mixed-methods approaches. A.R. Kayamanesh and M. Danaei Tous (Trans.), Second Edition, Tehran: Jihand Daneshgahi Publishing House, Allameh Tabataba'i University Branch (In Persian).
6. Dean, T.J. and J.S. McMullen. 2007. Toward a theory of sustainable entrepreneurship: reducing environmental degradation through entrepreneurial action. Journal of Business Venturing, 22: 50-76.
7. Ebrahimi M.S., S.A. Khatonabadi and N. Baniasadi. 2014. Rural Entrepreneurship Development Components (Case Study: Kerman Township). Journal of Entrepreneurial Strategies in Agriculture, 1(1): 83-92 (In Persian).
8. Farinelli, F., M. Bottini, S. Akkoyunlu and P. Aerni. 2011. Green entrepreneurship: the missing link towards a greener economy. ATDF Journal, 8(3/4): 42-48.
9. FDas, D.C. 2014. Prspects and challenges of rural entreneurship development in NER-A study. International journal of Humanities social science, 1(3): 178-182.
10. Ghadirimasoum, M., M. Cheraghi, N. Kazemi and Z. Zaree. 2014. Analysis of barriers to entrepreneurial development in rural areas: Bigelow Ghani district, city of Zanjan. Journal Space Economy & Rural Developmenr, 3(7): 3-17 (In Persian).
11. Goharshhi, GH. 2016. Green Entrepreneurship in the Village with Sustainable Development Approach (Case Study: Southern Khorasan Province Villages). National conference deserves a decent job. Teacher's House, Coastal Village of Bandar Anzali, 174-163 pp (In Persian).
12. Hall, J.K., G.A. Daneke and M.J. Lenox. 2010. Sustainable development and entrepreneurship: past contributions and future directions. Journal of business venturing, 25(5): 439-448. DOI:10.1016/j.jbusvent.2010.01.002.
13. Hall, J.K., A.D. Gregory and J.L. Michael. 2010. Sustainable development and entrepreneurship: Past contributions and future directions. Journal of Business Venturing, 25(5): 439-448.
14. Kiakjouri, K., F. Rudgarnejad and M. Poureisi. 2014. Presenting a conceptual model of barriers affecting the development of rural entrepreneurship, National Conference on Rural Development.
15. Mambula, Ch. 2002. Perceptions of SME Growth Constraints in Nigeria. Journal of Small Business Management, (1): 58-65. DOI: 10.1111/1540-627X.00039.
16. Najafi, B. and L. Safa. 2016. Investigating Entrepreneurial Home Businesses and Barriers and Challenges of Their Development in Rural Areas. Entrepreneurship Studies and Sustainable Agricultural Development, 1(2): 61-73 (In Persian).
17. Panahi, L. 2016. A Study on Obstacles to Entrepreneurship in Rural Areas of Marvdasht in Order to Reduce Unemployment. Territory, 13(50): 107-120 (In Persian).
18. Rayfield, J. and B. Croom. 2010. Program needs of middle school agricultural education teachers: A Delphi Study, Journal of Agricultural Education, 51(4): 131-141. DOI: 10.5032/jae.2010.04131.
19. Tedllie, Ch. and A. Tashakkori. 2016. Foundations of Mixed Methods Research; integrating quantitative and qualitative approaches. A. Azar & S, Jahanian (Trans.). Tehran: Publishing House of Jihad University (In Persian).
20. Raymond, N.F., E. Svendsen and L.K. Campbell. 2013. From job training to green jobs: a case study of a young adult employment program centered on environmental restoration in New York City, USA. Journal of Urban Forestry and Urban Greening, 12: 287-295. https://doi.org/10.1016/j.ufug.2013.04.003
21. Salleh, M.M. 2015. Rural entrepreneurship: opportunities and challenges of rural enterprises micro (SME) in Malaysia. Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business, 2(11): 573-585.
22. Smit, S. and J.K. Musango. 2015. Towards connecting green economy with informal economy in South Africa: A review and way forward. Ecological Economics, 116: 154-159. https://aasyp.org/aasyp-reset-2021/?campaignid=15004172399
23. Wallenberg Pachaly, M.V. 2012. Barriers and triggers to green entrepreneurship: an exploratory study. Master thesis, Erasmus University Rotterdam.
24. Yasouri, M. and Z. Vatankhah Kalurazi. 2015. The Role of Tourism in the Development of Rural Women Entrepreneurship (Gurab-Pass Village, Fooman City). Arid Regions Geographic Studies, 5(20): 46-59 (In Persian).

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-07]
[DOR: 20.1001.1.25383426.1401.9.18.11.1]
[DOI: 10.52547/jea.9.18.115]

Investigating the Challenges and Barriers to Green Entrepreneurship Development from the Perspective of Experts and Beneficiaries Case study: Rural communities of Macron coast

Ahmad Hajarian

PhD in Geography and Rural Planning, University of Isfahan, Isfahan, Iran,
(Corresponding author: a.hajarian@ltr.ui.ac.ir)
Received: 15 May, 2022 Accepted: 28 August, 2022

Extended Abstract

Introduction and Objective: Green entrepreneurship is the process of creating a transformation in business and infrastructure in such a way that based on the preservation of the environment and compliance with standards, investment and economic development will be better. The purpose of this article is to investigate the obstacles and challenges of green entrepreneurship development from the point of view of experts and stakeholders using a combined approach.

Material and Methods: The current research is applied research in terms of purpose and descriptive-analytical research in terms of nature and has a qualitative-quantitative approach. The statistical population of the research includes two groups. The first group includes university professors and experts related to the subject, and the second group includes stakeholders. For the first group of research, 28 people were selected using snowball or chain sampling, and for the second group, 1230 users were selected based on the statistics obtained in the rural areas of the study area, which was finally determined based on Cochran's formula of 276 people. The research data was analyzed using SPSS 23 software. In the qualitative phase of the research, the obstacles and challenges of green entrepreneurship were extracted using the Delphi technique. In the quantitative phase of the research, the factor analysis method was used to identify the basic variables or factors to explain the correlation pattern between the observed variables.

Results: The results in the qualitative part of the research indicated that the most important challenges for the development of green entrepreneurship were extracted using the opinions of experts. In the quantitative part, using exploratory factor analysis in the form of 4 factors that included economic, infrastructural, promotional-educational and social-cultural factors, which explained 65.62% of the total variance.

Conclusion: With the elimination of environmental entrepreneurship obstacles and challenges, including economic, infrastructural, promotion-educational and social-cultural obstacles, we can witness the elimination of rural poverty, redistribution of employment opportunities and rural development. It is suggested that in order to improve the indicators of green entrepreneurship, the promotional-educational factor should be given more attention to improve the final result.

Keywords: Challenges and obstacles, Development, Green entrepreneurship, Makran beaches, Rural communities

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-07]
[DOR: 20.1001.1.25383426.1401.9.18.11.1]
[DOI: 10.52547/jea.9.18.115]